

Vaikų mentalizacijos vertinimas: galimybės ir iššūkiai

Lina GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ
Vilniaus universitetas

Santrauka. Pradiniai tyrimai, siedami sėkmingą mentalizaciją su psichine sveikata (Ostler, Bahar, & Jessee, 2010), o mentalizacijos sunkumus su vaikų psichopatologija (Ha, Sharp, & Goodyer, 2011), rodo, kad tolesnis mentalizacijos vaidmens vaikų psichopatologijai ir sveikai raidai supratimas galėtų būti ypač svarbus. Dėl teorijos naujumo dar nėra pakankamai vertinimo metodų, leidžiančių empiriškai patikrinti teorines prielaidas, modelius ir intervencijų efektyvumą. Šio straipsnio tikslas – aptarti vaikų mentalizacijos vertinimo galimybes ir ieškant tinkamų vertinimo būdų kylančius iššūkius. **Išvados.** Apžvelgus literatūrą, atsiskleidžia, kad viena galimybių tyrinėti vaikų mentalizaciją yra pasitelkti empatijos, emocijų pažinimo, supratimo, psichikos teorijos vertinimo metodus, atkreipiant dėmesį, kurie jų leidžia vertinti mentalizacijos dėmenis tiesiogiai ir kurie – netiesiogiai. Kuriamų naujų metodų, vertinančių bent keletą mentalizacijos dėmenų kartu, pirminiai tyrimo rodo geras psichometrinės charakteristikas, tačiau tolesnių tyrimų dar trūksta. Sunkumai, su kuriais susiduriama pritaikant ir kuriant metodus, yra susiję su mentalizacijos kompleksiskumu, situacinių veiksmų poveikiu, laiko ir finansiniais ištekliais, reikalingais išsamiai ir tinkamai įvertinti mentalizaciją.

Pagrindiniai žodžiai. Mentalizacija, vaikystė, įvertinimas, metodai.

Įvadas

Mentalizacija yra apibūdinama kaip savo ir kitų žmonių elgesio supratimas atsižvelgiant į vidines psichines būsenas (Allen, Fonagy, & Bateman, 2008). Šis procesas apima dėmesio sutelkimą į savo ir kito žmogaus vidines psichikos būsenas (mintis, emocijas, norus, įsitikinimus, motyvus, t. t.), jų atpažinimą, supratimą, apmąstymą, interpretaciją. Tai kompleksinis gebėjimas, pasižymintis skirtingomis dimensijomis (Choi-Kain & Gunderson, 2008). Šiuo metu nėra galutinio sutarimo, kiek dimensijų tiksliausiai aprašytą mentalizaciją, tačiau galima išskirti pagrindines, dėl kurių daugelio autorių nuomonė sutampa (pvz., Allen et al., 2008; Choi-Kain & Gunderson, 2008; Fonagy, Bateman, & Bateman, 2011). Tai būtų: a) eksplicitinė (sąmoninga, kontroliuojama, apimanti svarstymą, kalbėjimą apie vidines būsenas) – implicitinė (intuityvi, automatinė, nekontroliuojama), b) nukreipta į save – nukreipta į kitą, c) kognityvi (dėmesys mintims, mąstymui) – emocinė (dėmesys emocijoms, jausminiams patyrimo dalykams).

Mokslininkų ir praktikų domėjimasis mentalizacija pastaruosius du dešimtmečius nuolat didėja. Autoriai atkreipia dėmesį į gebėjimo pakankamai gerai suprasti save ir kitus svarbą tarpasmeniniams santykiams (Allen et al., 2008), emocijų reguliacijai, stabiliam savasties jausmui, psichinei sveikatai (Fonagy & Allison, 2012; Ostler et al., 2010), o mentalizacijos sunkumai yra siejami su vaikų (Ha et al., 2011; Sharp, 2008) psichopatologija. Empiriniiais tyrimais dažniau analizuojama suaugusiųjų (Slade, Grienberger, Bernbach, Levy, & Locker, 2005), paauglių mentalizacija (Vrouva & Fonagy, 2009; Sharp et al., 2013), o vaikų vidurinės vaikystės laikotarpiu tyrimai yra gerokai retesni.

Kol kas šių negausių empirinių ir gausesnių teorinių tyrimų rezultatai rodo, kad tolesnis mentalizacijos vaidmens vaikų psichopatologijai ir sveikai raidai supratimas galėtų būti ypač svarbus, tačiau dėl teorijos naujumo dar nėra pakankamai vertinimo metodų, leidžiančių empiriškai patikrinti teorines prielaidas ir konstruojamus modelius. Nors empirinių tyrimų trūksta, remiantis klinicine praktika ir teorija plėtojamos mentalizacija grįstos intervencijos, skirtos vaikams (pvz., Verheugt-Pleiter, 2008; Twemlow, Fonagy, & Sacco, 2005), tačiau dėl vertinimo metodų trūkumo intervencijų efektyvumo tyrimų kol kas nepakanka. Taigi, vaikų mentalizacijos vertinimas yra svarbus tiek teorinio ir empirinio supratimo apie mentalizaciją plėtrai, tiek tyrimais grįstu, efektyvių intervencijų plėtojimui.

Straipsnio tikslas – apžvelgti galimybes ir bandymus vertinti vaikų mentalizaciją bei iššūkius, kurie kyla ieškant tinkamų vaikų mentalizacijos vertinimo būdų. Siekiant išsikelto tikslo, buvo atliekama mokslinės literatūros apžvalga ir analizė. Apžvelgus literatūrą, straipsnyje pristatomos vertinimo galimybės aptariant: a) kitose teorijose taikomus metodus, b) kuriamas naujas priemonės, c) mentalizacijos vertinimo sunkumus.

¹Kontaktinis asmuo: Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Vilniaus universitetas, Universiteto 9/1, Vilnius 01513, Lietuva. El. paštas: lina.gervinskaite@jfsf.vu.lt.

Mentalizacijos vertinimo galimybės, pritaikant kitose teorijose pasitelkiamus metodus

Mentalizacija yra platus konstruktas, artimai besisiejantis su tokiais reiškiniais kaip empatija, emocinis intelektas, psichikos teorija (Fonagy et al., 2011), refleksija, metakognicija (Skårderud, 2007), emocinis sąmoningumas (Choi-Kain & Gunderson, 2008), emocijų supratimas (Ha, Sharp, Ensink, Fonagy, & Cirino, 2013). Skirtingų mentalizacijos dėmenų ir giminingų konstrukčių bendrumai sudaro sąlygas svarstyti jų matavimo būdų pritaikymą mentalizacijai tirti.

Emocijų pažinimas ir supratimas. Viena iš mentalizacijos sudedamųjų dalių yra savo ir kitų žmonių emocijų atpažinimas, supratimas, apmąstymas. Su šiuo dėmeniu glaudžiai siejasi socialinių ir medicinos mokslų tyrinėjami reiškiniai: emocinis pažinimas / sąmoningumas (angl. *emotional awareness*) (Choi-Kain & Gunderson, 2008), emocijų supratimas (angl. *emotion/emotional understanding, emotion comprehension*) (Ha et al., 2013). Mokslinėje literatūroje emocijų pažinimo ir emocijų supratimo terminai kartais vartojami beveik kaip sinonimai, kartais emocijų pažinimas ir emocijų supratimas apibūdinami kaip atskiri reiškiniai, tačiau apibrėždami ir vieną, ir kitą reiškinį autoriai paprastai nurodo, kad tai yra gebėjimai atpažinti ir apibūdinti savo ir kitų emocijas (pvz., Bajgar, Ciarrochi, Lane, & Deane, 2005; Pons, Harris, & de Rosnay, 2004). Dėl šio straipsnio apimties, apžvelgdami minėtų konstrukčių vertinimo priemonių pritaikymo mentalizacijai vertinti galimybes, aptarsime juos kartu, išsamiai nenagrinėdami minėtų terminų panašumų ir skirtumų.

Emocijų supratimo testas (*Test of Emotional Comprehension*, Pons et al., 2004) yra skirtas vertinti devynis emocijų supratimo komponentus – nuo emocijų atpažinimo veidų piešiniukuose, emocijų priklausomų nuo norų, įsitikinimų, prisiminimų, iki ambivalentiškų emocijų supratimo. Teste naudojama piešta stimulinė medžiaga, kurią pateikiant skaitomas su paveikslėliu susijęs pasakojimas ir vaiko prašoma pasirinkti tinkamas situacijai emocijas. Ši testą naudojant mentalizacijai vertinti, būtų galima gauti informacijos apie į kitus žmones nukreiptą, labiau emocinę mentalizaciją.

Kitas pavyzdys yra Emocinio sąmoningumo skalė vaikams (*Levels of Emotional Awareness Scale for Children (LEAS-C)*, Bajgar et al., 2005), kuri vertina gebėjimą atskirti emocijas vieną nuo kitos ir emocinio supratimo sudėtingumo lygmenį aiškinant tiek savo, tiek kito emocijų patyrimą. Vaikams pateikiamas trumpas situacijos aprašymas ir vaiko prašoma atsakyti, kaip jis jaustųsi tokioje situacijoje ir kaip kitas žmogus jaustųsi toje situacijoje. Naudojant LEAS-C mentalizacijos vertinime, iš gautų rodiklių būtų galima kelti prielaidas apie sąmoningą, emocinę, į kitus ir į save nukreiptą mentalizaciją.

Empatija. Empatija, suprantama kaip kito žmogaus emocijų identifikavimas ir reagavimas į jas atitinkama emocija bei gebėjimas suvokti kito žmogaus perspektyvą, pažvelgti į situaciją iš jo požiūrio taško (Davis, 1983), turi bendrumų su į kitus žmones nukreipta mentalizacija. Vaikų empatijos vertinimo priemonės, kurios remiasi šiuo požiūriu į empatiją, kaip susidedančią iš emocinio ir kognityvaus komponentų, gali padėti atskleisti, kaip vaikai supranta kitų žmonių emocijas ir į jas reaguoja, patyrimus, kito žmogaus perspektyvą. Tokių metodų pavyzdžiai galėtų būti empatijos tyrimuose dažnai naudojamos Tarpasmeninio reaktyvumo indeksas (*Interpersonal Reactivity Index*, Davis, 1983) vaikų versijos (Garton & Gringart, 2005; Litvak-Miller & McDougall, 1997). Klausimynuose pateikiami teiginiai, kaip antai „Kartais aš bandau geriau suprasti draugus įsivaizduodamas, kad esu jų vietoje“, „Kai ginčijuosi su draugais, ką mums veikti, aš gerai apgalvoju visų pasiūlymus prieš nusprenddamas“ ir prašoma pačių vaikų juos įvertinti pagal 5 balų Likerto skalę (Garton & Gringart, 2005). Naudojant minėtus ir panašius klausimynus viduriniojoje vaikystėje, kai pačių vaikų prašoma įvertinti savo empatiją, svarbu siekti užtikrinti, kad tiriamos grupės vaikai gebėtų suprasti klausimus ir adekvačiai įvertinti savo empatiją. Savęs vertinimo klausimynai neturėtų būti vienintelė priemonė mentalizacijai atskleisti, nes yra rizika, jog prastai mentalizuojantys vaikai negebės realistiškai įvertinti savo gebėjimų.

Situacinės empatijos vertinimo metodai leidžia iš dalies išvengti minėtų grėsmių. Vienas jų – empatijos kontinuumas (*The Empathy Continuum*, Strayer, 1993) yra sistema, skirta matuoti vaiko emocinius ir kognityvius atsakus į emocijas sukeliančius stimulus (De Wied, Goudena, & Matthys, 2005). Vertinant naudojami trumpi videofilmukai, kuriuose vaizduojami panašaus amžiaus, kaip ir tyrime dalyvaujantys, vaikai ir yra matomos jų veido ir verbalinės išraiškos. Prieš vaikui parodant videofilmuką, trumpai paaiškinamas kontekstas. Vaikų prašoma pasakyti, kokią emociją patiria veikėjas ir kokio ji yra stiprumo bei kokią emociją ir kokio stiprumo bei kodėl patyrė pats vaikas. Atsakymai vertinami keliais aspektais: emocijų supratimas, veikėjo ir tyrimo dalyvio emocijų sutapimas, kognityvus emocijų priskyrimas. Strayer (1993) nurodo, kad, naudojant šią vertinimo sistemą medžiaga turėtų būti pritaikyta kultūriškai (De Wied et al., 2005). Toks vertinimo būdas leistų vertinti labiau emocinę ir šiek tiek kognityvią į kitus, bent kiek ir į save nukreiptą mentalizaciją.

Psichikos teorija (angl. *Theory of Mind*). Tai gebėjimas suprasti psichikos būsenas, susijusias su ketinimais, norais ir įsitikinimais, ir tuo remiantis paaiškinti ir numatyti elgesį (Sharp, 2008). Psichikos teorija ir mentalizacija apibūdina ypač panašius reiškinius, dalyje mokslinės literatūros šie terminai netgi yra vartojami kaip sinonimai. Pagrindinis skirtumas – psichikos teorijos tyrimuose daugiausia dėmesio skiriama kognityviai gebėjimo raidai ir sutrikimams (pvz., autizmui), kur atsiskleidžia iki galo neišplėtotą psichikos teoriją (Allen et al., 2008). Dėl šių konstrukčių panašumo vienas vadovaujantis psichikos teorija sukurtų testų – Minčių skaitymo iš akių testas (*Reading the Mind from the Eyes Test (Child version)*, Baron-Cohen, Wheelwright, Scahill, Lawson, & Spong, 2001) – šiuo

metu yra dažnai naudojamas vaikų mentalizacijai tirti (Sharp, 2008; Vrouva & Fonagy, 2009). Testas vertina respondento gebėjimą atpažinti žmogaus vidines būsenas, remiantis jo akių srities nuotrauka. Kiekvienai nuotraukai yra pateikiami keturi žodžiai, apibūdinantys žmogaus vidines būsenas, ir vaiko prašoma pasirinkti vieną iš keturių nurodytų žodžių, kuris geriausiai atspindi, ką nuotraukoje matomas žmogus jaučia, galvoja, ar kokia yra jo būsena. Didesnis teisingų atsakymų skaičius yra laikomas tikslesnės į kitus žmones nukreiptos, turinčios tiek kognityvių, tiek emocinių dėmenų, mentalizacijos rodikliu.

Vieni iš aptartų vertinimo būdų leidžia tiesiogiai vertinti vieną mentalizacijos sudedamųjų dalių, kitų vertinimai naudojami netiesiogiai daryti prielaidas apie vaikų mentalizaciją. Siekdami, iš viena, visapusiškai, o kita – specifiskai (t. y. tiesiogiai, o ne per susijusius gebėjimus) vertinti mentalizaciją, autoriai kuria naujus vertinimo metodus.

Mentalizacijai vertinti kuriami metodai

Mentalizacijos netikslumų užduotis (*The Distorted Mentalizing Task*, (Sharp, Croudace, & Goodyer, 2007). Ši užduotis buvo tikslingai kuriama vertinti vaikų kognityviai, eksplacitinei mentalizacijai bendraamžių kontekste. Vaikams yra pateikiami trumpi situacijų, kurios potencialiai galėtų kelti nemalonius išgyvenimus, stresą, aprašymai su iliustracijomis. Tyrimo dalyvio prašoma įsivaizduoti, kad jis yra pagrindinis situacijos veikėjas, ir klausiami, ką kiti vaikai galvotų apie jį, taip pat prašoma pasirinkti vieną iš trijų galimų atsakymų. Taip užduotyje atsiskleidžia ir į save, ir į kitus nukreipta mentalizacija, nes vaikas turi bandyti pamatyti save kitų akimis. Gaunamas vienas rodiklis, kuris nurodo vieną mentalizacijos stilių – realistišką, pernelyg teigiamą arba pernelyg neigiamą. Psichometrinės šio metodo charakteristikos yra geros (Sharp et al., 2007), taip pat svarbu, kad pateikiamos situacijos, kuriose veikėjui kyla stresas, įtampa, t. y. būtent tokios, kuriose mentalizuoti gali būti sunkiausia.

Vaiko reflektvyvosios funkcijos skalė (*Child Reflective Functioning Scale (CRFS)*, Target, Oandasan, & Ensink, 2001, cit. iš Vrouva, Target, & Ensink, 2012). Vaiko reflektvyvoji funkcija yra koduojama naudojant pusiau struktūruotą Vaiko prieraišumo interviu (*Child Attachment Interview (CAI)*, Shmueli-Goetz, Target, Fonagy, & Datta, 2008). Interviu yra klausiami apie patį vaiką ir jo santykius su prieraišumo asmenimis. Remiantis atsakymais, vertinamas vaiko prieraišumo tipas. Naudojant tą pačią interviu medžiagą yra pritaikoma CRFS, pagal kurią įvertinama mentalizacija prieraišumo santykių kontekste (čia operacionalizuojama kaip reflektvyvoji funkcija). Ensink (2003) tyrimas rodo, kad skalė turi geras psichometrinės charakteristikas (Vrouva, et al., 2012). Pritaikius CRFS yra gaunamas vienas skaitinis rodiklis tarp 1 (ypač prasta mentalizacija / jokios mentalizacijos) ir 9 (labai gera mentalizacija).

Kitas interviu tipo mentalizacijos vertinimo metodas yra **Draugų ir šeimos interviu** (*The Friends and Family Interview (FFI)*, Steele & Steele, 2005, cit. iš Kriss, Steele, & Steele, 2012). Tai pusiau struktūruotas interviu, tiriantis vaikų prieraišumo santykių su svarbiais prieraišumo asmenimis – geriausiai draugais, broliais / seserimis, tėvais ir kitais artimaisiais reprezentacijas. Remiantis interviu, galima vertinti vidinius darbinus modelius ir mentalizaciją (čia taip pat operacionalizuojama kaip reflektvyviąją funkciją), atsiskleidžiančią per tris sudedamąsias dalis raidos perspektyvą (gebėjimą palyginti jausmus ir mintis dabartyje ir praecityje), psichikos teoriją (gebėjimą įsivaizduoti kito žmogaus perspektyvą) ir jausmų įvairovę (skirtingų jausmų supratimą svarbiuose santykiuose) (Kriss et al., 2012). FFI leidžia gauti platesnį mentalizacijos vertinimą ne tik jos dėmenų prasme, bet ir skirtinguose santykiuose.

O'Connor ir Hirsch (1999) mentalizacijai vertinti taip pat naudojo pusiau struktūruotą **situacijų interviu**, tačiau jame stimulines situacijas tyrimo dalyviams pateikė patys. Interviu metu buvo papasakojamos trumpos, mokyklos kontekste tarp mokytojo ir mokinio vykstančios situacijos ir prašoma atsakyti, kodėl taip atsitiko, kaip jaučiasi ir ką galvoja veikėjai ir kas vyks toliau (O'Connor & Hirsch, 1999). Įdomu, kad, siekdami įvertinti ir į save, ir į kitus nukreiptą mentalizaciją skirtinguose santykiuose, autoriai, apibūdinami situacijas, įtraukė moksleivių mėgstamus ir nemėgstamus mokytojus ir keitė pasakojimų veikėjus – pasakėjo lyg apie kitą vaiką arba prašė dalyvaujančiojo tyrime įsivaizduoti save pasakojime.

Aptarti metodai turi savų stiprybių, nes suteikia galimybių tiesiogiai vertinti bent keletą mentalizacijos dėmenų. Šie metodai skiriasi tuo, kiek galutinių rodiklių jie pateikia (nuo vieno vertinimo CRFS ir Mentalizacijos netikslumų užduotyje iki keturių taikant O'Connor ir Hirsch situacijų interviu metodą). Metodų kūrėjai nurodo, kad visų psichometrinės charakteristikos yra geros, tačiau pakartotinių tyrimų kol kas dar trūksta.

Mentalizacijos vertinimo iššūkiai

Aptariant pritaikomus kitų teorijų ir tikslingai kuriamus metodus mentalizacijai vertinti jau trumpai užsiminėme apie sunkumus ar kylančius iššūkius vertinant mentalizaciją. Toliau aptarsime pagrindinius probleminius vertinimo aspektus, kurie galimai veikia ir mentalizacijos metodų trūkumą.

Mentalizacijos daugiadimensiškumas. Mentalizacijos kompleksiškas yra vienas iššūkių, kylantis iš paties reiškinio ypatumų. Neatkreipiant dėmesio į šį daugiadimensiškumą, būtų prarandama dalis esminio mentalizacijos reiškinio supratimo. Luyten su kolegomis(2012) taip pat pabrėžia, jog asmens mentalizacijos gebėjimo įvertinimas

priklauso nuo jo mentalizavimo profilio detalizavimo – tai yra jo funkcionavimo pagal kiekvieną dvipusį mentalizavimo komponentą. Kartu būtent jo atskleidimas vieno matavimo metu ar viena vertinimo priemone kelia didelių sunkumų tyrėjams ir, nors tai paskatino kurti naujus metodus, dar nėra priemonių, kuriomis būtų galima visapusiškai įvertinti mentalizaciją pagal visas dimensijas.

Siekiant įvertinti vaikų mentalizaciją pagal skirtingas dimensijas, problemiškas tampa į save nukreiptos mentalizacijos vertinimas. Jaučiamas trūkumas metodų, kurie leistų atskleisti, kaip vaikai supranta, aiškina savo pačių savęs supratimą, savo minčių procesus ir savo taikomas psichologines ir elgesio strategijas, susidūrus su sudėtingais jausmais (Vrouva et al., 2012) ir elgesį susiejus su savo vidinėmis būsenomis.

Mentalizacija vertinimo ir realiose kasdienybės situacijose. Mentalizacijos gebėjimo atsiskleidimas priklauso ir nuo situacinių aplinkybių (Fonagy et al., 2011), yra veikiamas konteksto veiksnių, kaip antai streso ir sužadavimo, ypač specifinių prieraišumo santykių kontekste (Allen et al., 2008). Fonagy ir bendraautorai (2011) tai pabrėžia aptardami reflektyvios funkcijos gebėjimo vertinimą, nurodydami, kad rezultatai gali būti kaip indikacija mentalizacijos potencialui, kurio realizavimas gali priklausyti nuo konteksto, kuriame žmogus atsiduria. Tai reiškia, jog dalyvis, tyrimo metu pademonstravęs gerą reflektyviąją funkciją, nebūtinai gerai mentalizuos skirtingose realybės situacijose. Reflektyvioji funkcija, pasireiškianti vienoje tarpasmeninių sąveikų su prieraišumo asmenimis srityje, nebūtinai pasklis į kitas sritis (Fonagy & Target, 1997). Klausimas, kiek vertinimo situacijoje gaunami rezultatai atitinka kasdienėse situacijose atsiskleidžiančius gebėjimus, nėra būdingas išskirtinai tik mentalizacijos tyrimams, tačiau tai nesumenkina jo svarbos ieškant tinkamų mentalizacijos vertinimo galimybių.

Konteksto veiksnių poveikis. Bandant vertinimo situaciją priartinti prie kasdienybės situacijų, kuriose yra svarbus mentalizacijos gebėjimas, išskiriama keletas grupių konteksto veiksnių, galinčių veikti mentalizaciją. Kaip tiksliai atsiskleis mentalizacija, gali priklausyti nuo santykių, kuriuose reikia paaiškinti savo ir kito žmogaus elgesį (O'Connor & Hirsch, 1999), kokias savo ir kitų emocijas reikia suprasti (Lecours & Bouchard, 2011). Allen ir bendraautorai (2008) pabrėžia, kad taip pat reikia atsižvelgti į tai, jog individas, būdamas vienu emocijų būsenų, gali gebėti geriau mentalizuoti nei būdamas kitų. Minimų konteksto veiksnių įtraukimas į tyrimus yra svarbus, kartu tai didina tikimybę, kad vertinimo priemonės taps ilgos ir sudėtingos tiek tyrimo dalyviams, tiek tyrėjams.

Mentalizacija yra ypač reikšminga stresinėse, konfliktinėse, nemalonių išgyvenimus sukeliančiose situacijose (Allen et al., 2008). Tiksliausias mentalizacijos įvertinimas būtų tuo metu, kai vaikas iš tikrųjų yra sunerimęs, pyksta ar pan., tačiau, vadovaujantis profesine etika, tokių emocijų tikslingai sukelti nėra galima. Dėl to taikant metodus bandoma pateikti tokius pasakojimus, užduoti klausimus apie situacijas, kuriose vaikas ar situacijos veikėjas patiria nemalonių jausmus (nerimą, pyktį, nusivylimą, išsiskyrimą, netektis ir pan.) (O'Connor & Hirsch, 1999; Sharp et al., 2007), ir tik daryti prielaidas apie mentalizaciją stresą keliančiose santykių situacijose.

Psichologinių intervencijų, nukreiptų į mentalizaciją, ir vertinimo priemonių atitikimas. Siekiant atlikti intervencijų, kuriose remiamasi mentalizacijos teorija ir kurios yra skirtos mentalizacijos gebėjimui vystyti ar stiprinti, kaip pabrėžia Vrouva ir bendraautorai (2012), yra labai svarbu vertinimo metodus parinkti pagal intervencijos turinį. Jei intervencija yra skirta gerinti į kitus žmones nukreiptą kognityvią mentalizaciją, tai būtent tai būtina įtraukti į efektyvumo vertinimo tyrimus. Kitu atveju, jei intervencijos tikslai ir vertinimo metodai „prasilenks“, nebus įmanoma užfiksuoti intervencijos poveikio mentalizacijos gebėjimui. Dėl to labai svarbus yra aiškus intervencijos tikslų ir turinio apibrėžimas.

Vertinimo metodų prieinamumas ir reikalingi išteklių. Didesnė dalis dabar taikomų mentalizacijos vertinimo metodų ar metodų, kuriuos būtų galima pasiskolinti iš kitų teorijų, yra gana sudėtingi administravimo ir apdorojimo prasme. Be to, jiems koduoti tyrėjas turi įgyti kvalifikaciją specialių mokymų metu. Abu šie dalykai padidina laiko ir finansinių išteklių poreikį, norint taikyti tuos metodus tyrimuose ar praktikoje.

Vertinimo perspektyvos. Atsižvelgus į dabartines galimybes ir kylančius sunkumus, galima galvoti apie keletą vertinimo perspektyvų. Viena jų – plėtojimas metodų, kurie jau įtraukia dalį konteksto veiksnių (pvz., Sharp et al., 2007; O'Connor & Hirsch, 1999), taip pat kitų teorijų metodų ar jų principų pritaikymas mentalizacijai (pvz., Strayer, 1993), į juos įtraukiant daugiau santykių ir konteksto veiksnių. Kita perspektyva – mentalizacijos profilio atskleidimas pasitelkiant keletą vertinimo metodų. Toks būdas leistų atskleisti mentalizacijos kompleksiskumą, kartu nebūtų keliamas reikalavimas rasti vieną metodą, kuris įvertintų visus jos dėmenis. Trečioji perspektyva yra plėtoti tyrimus, kuriuose mentalizacijos vertinimo metodai pasirenkami atsižvelgiant į tyrimo tikslus, nekeltant tikslo atskleisti visą mentalizacijos profilį. Ši galimybė gali būti aktualiausia tiriant intervencijas.

Išvados

Yra galimybių tyrinėti vaikų mentalizaciją, pasitelkus empatijos, emocijų pažinimo, emocijų supratimo, psichikos teorijos vertinimo metodus. Kartu svarbu atskirti, kurie metodai leidžia netiesiogiai kelti prielaidas apie mentalizaciją, o kuriuos galima taikyti tiesiogiai vertinant kai kurias mentalizacijos sudedamąsias dalis.

Kuriami mentalizacijos vertinimo metodai, kuriuos taikant tikslingai bandoma sudaryti sąlygas įvertinti bent keletą mentalizacijos dėmenų. Pirminiai tyrimai rodo, kad metodai turi tinkamas psichometrinės charakteristikas, tačiau tolesnių tyrimų dar trūksta.

Ieškant tinkamiausių vertinimo metodų, susiduriama su sunkumais, kylančiais dėl mentalizacijos kompleksškumo, situacinių veiksnių poveikio jos atsiskleidimui, laiko ir finansinių išteklių, reikalingų išsamiai ir tinkamai įvertinti mentalizaciją.

Mentalization Measurement in Children: Opportunities and Challenges

Lina GERVINSKAITE-PAULAITIENE

Vilnius University

Corresponding author: lina.gervinskaite@fsf.vu.lt

Abstract. Primary research linking successful mentalizing with mental health (Ostler, Bahar, & Jessee, 2010) and mentalization difficulties with childhood psychopathology (Ha, Sharp, & Goodyer, 2011) shows that the further understanding of mentalization role in healthy development and childhood psychopathology could be promising. As the mentalization theory is relatively new, there is a lack of measurement methods which allow testing theoretical assumptions, models and the effectiveness of interventions empirically. **The aim** of this study is to discuss the possibilities of mentalization measurement in children and challenges arising in the search of suitable measurement methods. **Conclusions.** One of the possibilities of assessing mentalization in children is employing methods used for measuring empathy, emotional awareness, emotion understanding, and the theory of mind, considering the methods which enable to measure mentalization directly and indirectly. Primary research of new measurement methods, assessing several mentalization aspects at once, show good psychometric properties, but there is a lack of further studies. Challenges arising in applying and developing the measurement methods are related to the complexity of mentalization, the impact of the context factors, time and financial resources which are necessary for comprehensive and adequate measurement of mentalization.

Keywords. Mentalization, middle childhood, measurement methods, assessment of mentalization.

Literatūra

- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. Arlington: American Psychiatric Publishing.
- Bajgar, J., Ciarrochi, J., Lane, R., & Deane, F. P. (2005). Development of the Levels of Emotional Awareness Scale for Children (LEAS-C). *British Journal of Developmental Psychology, 23*, 569–586.
- Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Scahill, V., Lawson, J., & Spong, A. (2001). Are intuitive physics and intuitive psychology independent? A test with children with Asperger's syndrome. *Journal of Developmental and Learning Disorders, 5*, 47–78.
- Choi-Kain, L. W., & Gunderson, J. G. (2008). Mentalization: Ontogeny, assessment, and application in the treatment of borderline personality disorder. *Am J Psychiatry, 165*, 1127–1135.
- Davis, M. H. (1983). Empathic concern and the muscular dystrophy telethon: Empathy as a multidimensional construct. *Pers Soc Psychol Bull, 9* (2), 223–229. doi: 10.1177/0146167283092005.
- De Wied, M., Goudena, P. P., & Matthys, W. (2005). Empathy in boys with disruptive behavior disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 46* (8), pp 867–880, DOI: 10.1111/j.1469-7610.2004.00389.x.
- Fonagy, P., & Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self-organization. *Development and Psychopathology, 9*, 679–700.
- Fonagy, P., Bateman, A., & Bateman, A. (2011). The widening scope of mentalizing: A discussion. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, No. 84*, p. 98–110.
- Fonagy, P., & Allison, E. (2012). What is Mentalization? The Concept and Its Foundations in Developmental Research. In N. Midgley, I. Vrouva (Eds.), *Mentalization-based Interventions with Children, Young People and Their Families* (pp. 9–11). East Sussex: Routledge.
- Garton, A. F., & Gringart, E. (2005). The development of a scale to measure empathy in 8- and 9-year old children. *Australian Journal of Education and Developmental Psychology, 5*, 17–25.
- Ha, C., Sharp, C., & Goodyer, I. (2011). The role of child and parental mentalizing for the development of conduct problems over time. *Eur Child Adolesc Psychiatry, No. 20*, 291–300.
- Ha, C., Sharp, C., Ensink, K., Fonagy, P., & Cirino, P. (2013). The measurement of reflective function in adolescents with and without borderline traits. *Journal of Adolescence, 36*, 1215–1223. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.09.008>.
- Kriss, A., Steele, H., & Steele, M. (2012). Measuring attachment and reflective functioning early adolescence: An introduction to the friends and family interview. *Research in Psychotherapy: Psychopathology, Process and Outcome, 15* (2), 87–95. doi: 10.7411/RP.2012.009.
- Lecours, S., & Bouchard, M. (2011). Verbal elaboration of distinct affect categories and BPD symptoms. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 84*, 26–41. doi: 10.1111/j.2044-8341.2010.02006.x.
- Litvak-Miller, W., & McDougall, D. (1997). The structure of empathy during middle childhood and its relationship to prosocial behavior. *Genetic, Social & General Psychology Monographs, 123*, Issue 3.
- Luyten, P., Fonagy, P., Lowyck, B., & Vermote, R. (2012). The assessment of mentalization. In A. Bateman & P. Fonagy (Eds.), *Handbook of Mentalizing in mental health practice* (pp. 43-65). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- O'Connor, T. G., & Hirsch, N. (1999). Intra-individual differences and relationship-specificity of social understanding and mentalising in early adolescence. *Social Development, 8* (2), 256–274.

- Ostler, T., Bahar, O. S., & Jessee, A. (2010). Mentalization in children exposed to parental methamphetamine abuse: Relations to children's mental health and behavioral outcomes. *Attachment & Human Development, 12* (3), 193–207. doi: 10.1080/14616731003759666.
- Pons, F., Harris, P. L., & de Rosnay, M. (2004). Emotion comprehension between 3 and 11 years: Developmental periods and hierarchical organization. *European Journal of Developmental Psychology, 1* (2), 127–152. doi: 10.1080/17405620344000022.
- Sharp, C. (2008). Theory of Mind and conduct problems in children: Deficits in reading the „emotions of the eyes“. *Cognition and Emotion, 22* (6), 1149–1158.
- Sharp, C., Croudace, J., & Goodyer, I. M. (2007). Biased mentalizing in children aged seven to 11: Latent class confirmation of response styles to social Scenarios and associations with psychopathology. *Social Development, 16* (1), 181–202.
- Sharp, C., Ha, C., Carbone, C., Kim, S., Perry, K., Williams, L., Fonagy, P. (2013). Hypermentalizing in adolescent inpatients: Treatment effects and association with borderline traits. *J Pers Disord., 27* (1), 3–18. doi: 10.1521/pedi.2013.27.1.3.
- Shmueli-Goetz, Y., Target, M., Fonagy, P., & Datta, A. (2008). The Child Attachment Interview: A Psychometric Study of Reliability and Discriminant Validity. *Developmental Psychology, 44*(4), 939-956.
- Skårderud, F. (2007). Eating One's Words: Part III. Mentalisation-Based Psychotherapy for Anorexia Nervosa – An Outline for a Treatment and Training Manual. *European Eating Disorders Review, 15*, 323–339. doi: 10.1002/erv.817.
- Slade, A., Grienenberger, J., Bernbach, E., Levy, D., & Locker, A. (2005). Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: A preliminary study. *Attachment & Human Development, 7* (3), 283–298. doi: 10.1080/14616730500245880.
- Twemlow, S. W., Fonagy, P., & Sacco, F. C. (2005). A developmental approach to mentalizing communities: II. The Peaceful Schools experiment. *Bulletin of the Menninger Clinic, 69* (4), 282–304.
- Verheugt-Pleiter, A. J. E. (2008). Treatment Strategy. In A. J. E. Verheugt-Pleiter, J. Zevalkink, M. G. J. Schmeets (Eds.), *Mentalizing in Child Therapy: Guidelines for Clinical Practitioners* (pp. 41–67). London: Karnac Books.
- Vrouva, I., & Fonagy, P. (2009). Development of the mentalizing stories for adolescents (MSA). *J Am Psychoanal Assoc, 57*, 1169–1184.
- Vrouva, I., Target, M., & Ensink, K. (2012). Measuring Mentalization in Children and Young People. In N. Midgley, I. Vrouva (Eds.), *Mentalization-based Interventions with Children, Young People and Their Families* (pp. 55–76). East Sussex: Routledge.